

більше п'яти тисячоліть відносяться, зокрема, і державно-правові явища.⁷

Як вірно зазначає Венгеро́в А.Б.,⁸ особа — це соціальна характеристика людини на певному етапі суспільного розвитку. Особа — це член суспільства, наділений правовим статусом, правосуб'єктністю, адресат правового впливу, учасник багатоманітних суспільних відносин, сукупність і зміст яких визначають його становище в суспільстві і соціальну роль, поведінку і духовне життя.

Власне, питання соціалізації людини є надзвичайно важливим аспектом її життєдіяльності. Більше того, в контексті права це фактично єдина більш-менш ґрунтовно унормована сфера життєдіяльності людини саме як особистості.

Адже не можна не погодитися із думкою,⁹ що фактичне становище особи, масштаб її свободи виражаються, перш за все, у матеріальних та духових можливостях і обов'язках, кількість, якість і межі яких складають змістовну характеристику стану конкретної особи. Можливості і обов'язки практично виникають у людини як результат складної взаємодії конкретних людей, особи і суспільства. Саме цим зумовлені серйозні відмінності у правовому, матеріальному, соціальному становищі в цілому між людьми, залежно від часу, історичного, географічного, політичного простору, об'єктивних і суб'єктивних факторів суспільного життя суттєво відрізняються між собою основні показники стану особи. Тому одні і ті ж права і свободи людини, наприклад, право на життя і право на свободу, в умовах сучасної Європи за своїм змістом принципово відрізняються від тих же прав періоду Другої світової війни чи епохи диктатури пролетаріату в Росії.

Підсумовуючи, треба визнати, що як ка рівні теоретичних правових досліджень, так і на рівні правотворчості та правореалізації, основною проблемою для повноцінної

⁷ *Общая теория государства и права. Академический курс в 2 т. / отв. ред. М.Н. Марченко. - Т. 1. Теория государства. - М., 2000. - С.261.*

⁸ Венгеро́в А.Б. *Теория государства и права / А.Б. Венгеро́в. - М., 2007. - С.577.*

⁹ *Общая теория государства и права. Академический курс в 2 т. / отв. ред. М.Н. Марченко. - Т. 1: Теория государства. - М., 2000. - С.261-262.*

реалізації права людини на життя є те, що нез'ясованими залишаються питання щодо самого розуміння людини як біосоціального феномену, її природи і принципів особливостей.

Н.А. Розенфельд,
кандидат юридичних наук,
головний консультант Інституту законодавства
Верховної Ради України

ПРАВО НА СПІЛКУВАННЯ ЯК НЕВІД'ЄМНЕ ПРИРОДНЕ ПРАВО ЛЮДИНИ

Сьогодні в умовах розвитку інформаційного суспільства¹ (далі — ІС) як стадії розвитку людства, що задеклароване на міжнародному рівні² і прийняте нами на національному рівні — на поверхні планети Земля, включаючи зони океанів, відсутні точки, які б не охоплювалися можливістю отримання доступу до телебачення, глобальної інформаційної мережі Internet або телекомунікаційних послуг за посередництва супутникового зв'язку. Фактично вся територія Північної Америки і Австралії, більшість території Євразії та Південної Америки, узбережжя Африки та більша частина островів Океанії забезпечені стабільним телевізійним покриттям, аналоговим та стільниковим зв'язками, мають доступ до Internet. Сьогодні суспільство охоплене інформаційними потоками, які передаються за

¹ Тоффлер Э. *Третья волна: пер. с англ. / Э Тоффлер. - М.: ООО «Издательство АСТ», 2004. - 78), [2] с. - (Philosophy). - С. 31-32; Мануен. Кастельс та Пекка Хіманен. *Інформаційне суспільство та держава добробуту. Фінська модель / пер. з англ. - К.: «Видавництво «Ваклер» у формі ТОВ, 2006. - 256 с. - Передмова до українського видання. - С. IX; Маргарет Тэтчер. Искусство управления государством. Стратегии Д 1 И меняющегося мира / пер. с англ. - М.: Алыгана Паблшер, 2003. - 504 с. - С.16.**

² Окинавская Хартия глобального информационного общества №998-163 від 22.07.2000 / Okinawa Charter on Global Information Society // *Дипломатический вестник. - 2000. - Xs 8. - С.51-56. •-С.51.*

³ Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні: Закон України від 9 січня 2007 року №537-V // *Відомості Верховної Ради України. - 23.03.-2007.-№ 12.-С.5П,ст.102.*

допомогою сучасних інформаційно-комунікаційних технологій (далі — ІКТ), які щоденно модернізуються і стають все більш доступними кожному жителю нашої планети.

Населення розвинених країн сприймає сучасний стан обміну інформацією повністю органічно, а щоденне користування надбаннями сучасних технологій входить у звичку. У соціумі випрацювалася потреба постійного споживання інформаційного продукту (ЗМІ, Internet) та безперервного функціонування комунікативних засобів (телекомунікацій, у т.ч. банкоматів, навігаторів тощо).

Причини сталого розвитку ІКТ перебувають у прямій залежності від рівня попиту на послуги, що надаються з їх використанням, адже саме попит обумовлює пропозицію вільного комунікативного процесу. Останній, у свою чергу, відображує необхідність реалізації природної потреби людини у спілкуванні, яка під впливом розвитку ІС виводить суспільство на новий, невідомий раніше виток можливостей його здійснення — без будь-якої залежності від відстані між суб'єктами.

У той же час, незважаючи на те, що наявність спілкування є очевидною необхідною потребою людини, яка щоденно актуалізується шд впливом все новіших можливостей сучасних ІКТ, а межі їх використання змінюють оточуючий світ, у комплексі загально визнаних і закріплених, як на міжнародному, так і на національному рівнях прав людини, до сьогодення відсутнє право людини на спілкування.

З метою аналізу спілкування як засобу консолідації людей у суспільстві для спільної діяльності, акцентування уваги наукової спільноти на тому, що спілкування є невід'ємною природною потребою людини, індивідуальною та соціальною цінністю і, відповідно, вимагає правового забезпечення шляхом визнання його у правовій науці невід'ємним природним правом людини, автором проводиться дослідження основних смислових і структурних характеристик спілкування як явища, його

основних аспектів та ролі спілкування у життєдіяльності людини та суспільства під призмою праворозуміння.^{4 5}

Феномен спілкування має низку тлумачень: у широкому розумінні — це той бік людської діяльності, що вказує на зв'язок та взаємодію людей в процесі матеріального та духовного виробництва, спосіб реалізації соціальних відносин, який здійснюється через безпосередні чи опосередковані контакти, в які особистості та групи вступають у процесі їхньої соціальної життєдіяльності;⁶ процес установалення й розвитку контактів між людьми, зумовлений людською потребою у спільній діяльності⁷ У вузькому розумінні спілкування — це передача інформації від однієї особи до іншої.⁸

Очевидно, що спілкування як явище не повинно мати правової дефініції, оскільки воно є предметом дослідження, насамперед, соціальної психології. І тому ми маємо повною мірою довіритися формулюванням фахівців у цій галузі науки і у якості базових відправних джерел подальшого дослідження права на спілкування сприймати такі визначення як аксіоматичні.

Як вказують М.Н. Корнев та А.Б. Коваленко, «спілкування не можна розглядати тільки як відправлення інформації якоюсь системою передачі інформації або як прийом її іншою системою, оскільки на відміну' від простого «руху

⁴ Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.- Ю С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. - К.: «Укр. енцикл.», 1998. - Т.5:11-С. - 736 с: іл. - С. 48.

⁵ Це повністю відповідає виробленому у науці підходу до змісту праворозуміння певного об'єкту, який сформульованій П.М. Рабиновичем і полягає у тому, щоб: «перш ніж досліджувати (пізнавати, усвідомлювати) /.../, дослідникові якраз і слід попередньо знати (вирішити, констатувати, задекларувати), а що ж являє собою, на його думку, те явище, котре він відображає й позначає терміно-поняттям права. А такі знання, вочевидь, і є нічим іншим, як праворозумінням, принаймні його серцевиною» (Рабинович У.М. Сутність праворозуміння // Право України. - 2007. - № 9. - С.3-7).

⁶ Корнев М.Н., Коваленко А.К. Соціальна психологія: підручник. - К., 1995. - 304 с.- С.58.

⁷ Корнев М.Н., Коваленко А.Б. Соціальна психологія: підручник - К., 1995. - 304 с.- С.74.

⁸ Там само. - С.84.

інформації» між двома пристроями, тут йдеться про відносини між двома індивідами, які є активними суб'єктами: взаємне інформування передбачає налагоджування спільної діяльності».⁹ Отже, фактично фахівці вказують на те, що визначення спілкування у вузькому сенсі, по суті, є визначенням механізму спілкування, його спрощеної схеми.

Суспільство являє собою сукупність усіх соціальних груп і спільнот, що певним чином взаємодіють між собою, а суспільна діяльність є сутністю консолідації у групі, здійснення якої відбувається шляхом спілкування. У зв'язку з цим спілкування виступає цінністю, що забезпечує не лише консолідацію, а й подальшу консолідовану діяльність груп та суспільства в цілому. Іншими словами — будь-яка діяльність у суспільстві, незалежно від її характеру та цілей, неможлива без спілкування, і, відповідно, спілкування виступає не лише явищем, що виникає і припиняється одночасно з діяльністю, а й взагалі обумовлює об'єднання людей.

Спілкування за предметом здійснення поділяється на матеріальне¹⁰ і духовне,¹¹ які саме і виступають важливим демонстратором консолідуєчої ролі спілкування. Перше супроводжує матеріально-практичну діяльність, а друге — інтелектуально-емоційну. Таким чином, спілкування виступає загальним для всіх індивідумів засобом входження у групу, здійснення діяльності. Визначальним для розуміння спілкування як суспільної цінності є те, що (спрощено) може бути визначено наступним чином — спілкування являє собою форму людської діяльності, яка здійснюється через безпосередні чи

⁹ Там само. - С.84.

¹⁰ «Матеріальне спілкування — це взаємовідносини і взаємодія людей у ході матеріально-практичної діяльності, передусім у процесі праці і виробництва, а також їхня поведінка в різних сферах суспільного життя» (Корнев М.И... Коваленко А.Б. Соціальна психологія: підручник. - К., 1995. - 304 с. - С.60).

¹¹ Духовне спілкування — це «обмін різноманітною інтелектуально-емоційною інформацією за допомогою живої мови, засобів масової комунікації та вербальних засобів» (Корнев М.Н., Коваленко А.Б. Соціальна психологія: підручник. - К., 1995 - 304 с. - С. 60).

опосередковані контакти,¹² в які особистості та групи вступають в процесі їхньої соціальної життєдіяльності. Це є актуалізацією суспільних відносин у ІС у широкому сенсі. Проте незалежно від характеристик груп та механізмів консолідації може відбуватися винятково внаслідок реалізації можливості спілкування — прямого міжособистісного або опосередкованого — масового. У той же час під впливом розвитку ІКТ актуалізація спілкування відбувається завдяки впливу саме на комунікативний аспект спілкування, адже ІКТ ергономізують саме структуру, кількість і якість комунікацій, забезпечують можливість здійснення комунікацій на будь-якій відстані між особами.

Висновок 1: Стає очевидним, що оскільки основною людською потребою у суспільстві є спільна діяльність, яка може здійснюватися лише за допомогою спілкування, саме спілкування прямо належить до категорії невід'ємних природних (родових) потреб людини у суспільстві.

З усвідомленням цього виникає здивування існуванням повного правового вакууму щодо гарантування та забезпечення права на спілкування: як на міжнародному, так і на національному рівнях. Досі у міжнародній правовій практиці гарантії права на спілкування відсутні; в деяких випадках смисловий термін «спілкування» вказується у окремих міжнародних документах,¹³ але його зміст не визначається як різновид контакту,¹⁴ який характеризується будь-яким спілкуванням. Єдиним актом, що відносно відверто привертає

¹² Г. Мюррей класифікацію людських потреб ділить на дві великі групи: вісцерогені і психогені (соціогені). Серед соціогенних більшу частину складають комунікативні потреби, зокрема, у співробітництві і спілкуванні. (Цит. за: Корнев М.Н., Коваленко А.Б. Соціальна психологія: підручник. - К., 1995. - 304 с.-С. 67).

¹³ **4.9** Преамбули Додаткового протоколу до Конвенції Ради Європи про кіберзлочинність, який стосується криміналізації дій расистського та ксенофобного характеру, вчинених через комп'ютерні системи від 28 січня 2003 року, ратифікований з застереженням Законом №23-V від 21.07.2006 // Відомості Верховної Ради України. - 2006. - №39. - Ст.328.

¹⁴ П.Ш ч.«а» ст.2 Конвенції Ради Європи про контакт з дітьми від 5 травня 2003 року, ратифікованої з заявою Законом №166-У від 20.09.2006 // Відомості Верховної Ради України. - 2006. - N 45. -- Ст. 440.

увагу до проблем спілкування є Рекомендація Ради Європи N Я (98) 6 Комітету міністрів Ради Європи «Про сучасні мови», у якій зазначається: «потреби багатомовної й мультикультурної Європи можна сприймати тільки з позицій значно зрослої можливості європейців спілкуватися між собою через мовні й культурні кордони/.../».¹⁵

У низці вітчизняних законів право на спілкування зазначається надто специфічно: у переважній більшості — стосовно права на спілкування інвалідів,¹⁶ права на спілкування осіб, які перебувають на лікуванні у психіатричному закладі¹⁷ та права спілкування батьків з дітьми,^{18 19} у т.ч. права на спілкування з дітьми засуджених батьків,²⁰ а також їх бабусь, дідусів, прабабусь та прадідусів,²¹ а також братів та сестер між собою²² або стосовно мови спілкування^{23 24 25} чи міжнародного

¹⁵ Абз.10 Преамбули Рекомендації Ради Європи № R(98)6 Комітету міністрів Рада Європи «Про сучасні мови» від 17 березня 1998 року // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України // <http://zakon.rada.gov.ua>

¹⁶ Абз 19 ст. 1 т.15 Закону України «Про реабілітацію інвалідів в Україні» // Відомості Верховної Рада України. - 2006. - №2-3. - Ст.36.

¹⁷ Абз.1 4.4 ст.25 Закону України «Про психіатричну допомогу» від 22 лютого 2000 року №1489-111 // Відомості Верховної Рада України. - 2000. - №19 - Ст. 143.

¹⁸ Ст.ст.153, 157-159, 249 Сімейного кодексу України від 1001.2002 р. №2947 // Відомості Верховної Рада України. - 2002. - № ? . 1. - Ст. 135.

¹⁹ Абз.7 ч.4 ст.31 Закону України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» від 13 січня 2005 року №2342-IV // Відомості Верховної Рада України. - 2005. - №6. - Ст. 147.

²⁰ 4.1 ст. 14і Кримінально-виконавчого кодексу України від 11 липня 2003 року №1129-IV // Відомості Верховної Рада України. - 2004. - №3-4. - Ст.21.

²¹ Ст.257 Сімейного кодексу України від 10.01.2002 р. №2947 // Відомості Верховної Рада України. - 2002. - №21. - Ст.135.

²² Ст.259 Сімейною кодексу України від 10.01.2002 р. №2947 // Відомості Верховної Рада України. - 2002. - №21. - Ст. 135.

²³ Ч. 11 ст. 9 Закону України «Про транспортно експедиторську діяльність» 1 липня 2004 року №1955-IV // Відомості Верховної Рада України. - 2004 - №52. - Ст.562.

²⁴ 4.2 ст.12 Закону України. «Про біженців» 21 червня 200) року №2557-III // Відомості Верховної Рада України. - 2001. - №47. - Ст.250.

²⁵ 11.5 4.9 ст.9 Закону України «Про громадянство України» 18 січня 2001 року №2235-III // Відомості Верховної Рада України. - 2001. - №13. - Ст. 65.

співробітництва.^{26 27} При цьому «спілкування» певних осіб, що мають процесуальний статус, національним законодавством обмежується: недопустиме спілкування експерта з особами, які беруть участь у справі,^{28, 29} заборон для засуджених,³⁰ а інколи щодо нього висуюються певні оціночні категорії: стосовно «високого рівня» (?) спілкування,³¹ наприклад, співробітників органів місцевого самоврядування.

У той же час, для загального (не спеціального) суб'єкта право на спілкування не гарантоване і не забезпечене на міжнародному рівні, на рівні Конституції і не убезпечене жодною галуззю права... Його нібито не існує для інших, від зазначених вище категорій у тандемах: батьки (бабусі, дідусі, прабабусі, прадідусі) — діти, в'язні — їх діти тощо. Отже, вітчизняні акти законодавства інституту права на спілкування не знають, і доктрина правової науки такого визначення не виробила.

Таким чином, такі поширені у праві категорії, як «право голосу», права на «звернення», «запит», «відповідь», «виступ», «доповідь» тощо, які здебільшого регламентовані правовими приписами у контексті цілісного сприйняття спілкування як явища становлять лише певні вкраплення у ціле, і, звичайно, вони не можуть охопити весь спектр, очевидно, необхідного гарантування поняття спілкування у комплексному його

²⁶ Ч.2 ст.13 Конвенції Ради Європи про контакт з дітьми від 5 травня 2003 року, ратифікованої з заявою Законом №166-У від 20.09.2006 р. // Відомості Верховної Рада України. - 2006. - №45. - Ст.440.

²⁷ 11.12 ч.«В» ст.І Розділу VI Угоди ОНСЕ з адаптації Договору про звичайні збройні сили в Європі від 19.11.1999 р., ратифікованої Законом №1974-111 від 21.09.2000 р. // Відомості Верховної Рада України. - 2000. - №45. - Ст.382.

²⁸ 4.5 ст.66 Кодексу адміністративного судочинства України // Відомості Верховної Рада України. - 2005. - №35-36. - №37. - Ст.446

²⁹ 4.5 ст.53 Цивільного процесуального кодексу України від 18 березня - 2004 року №1618-ГВ // Відомості Верховної Рада України. - 2004. - №40-41, 42. - Ст.492

³⁰ Абз.2 ч.4 ст.107 Кримінально-виконавчого кодексу України від 11 липня 2003 року №1129-IV // Відомості Верховної Рада України. - 2004. - №3-4. - Ст.21.

³¹ Абз.6 ч.1 ст.8 Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» від 7 червня 2001 року №2493-111 // Відомості Верховної Рада України. - 2001. - №33. - Ст. 175.

розумінні. І у той же час саме ці інституції вказують на наявність природного права на спілкування, яке лишається невизначеним на нормативному рівні, адже кожна з них належить до спілкування: і запит, і звернення, і відповідь на них являють собою стадії комунікативного процесу, який характеризує спілкування зі структурного боку.

Висновок 2: Отже, природне родове право людини як загального суб'єкта на спілкування на глобальному та національному рівнях прямо не гарантоване, а гарантовані права лише його окремих сегментів («запит», «звернення» тощо). У той же час для окремих спеціальних суб'єктів: дітей, інвалідів, батьків тощо, право на спілкування гарантоване і відображене у відповідних міжнародних та національних нормативних актах.

Право на спілкування, очевидно, є «суспільною цінністю», адже з точки зору суспільства та індивіда спілкування є тим явищем, яке, здійснюючи свої функції, дає можливість соціальної консолідації — об'єднання індивідів у групи і, відповідно, утворювати суспільство. Отже, визначаючи роль спілкування у системі суспільних відносин з точки зору права, його у той же час слід характеризувати як соціальну цінність — цінність для суспільства, групи, особи.

Сучасній правовій науці притаманна подвійність підходів до індивідуального та соціального сприйняття цінностей як категорій. Так, О. Бандура зазначає: «Загальнолюдські цінності є цінностями, які були вироблені людиною як членом суспільства, в його межах»,³² — і наполягає на тому, що кожна цінність має як індивідуальну, так і соціальну складову.³³ З останнім не погодитися неможливо. І.В. Патерило, обґрунтовуючи цінність як філософсько-юридичну категорію, вказує: «Загальнолюдські цінності є важливими підвалинами права, що, зі свого боку, гарантує їх існування на суспільному й

³² Бандура О. Основні цінності права як система // Право України. - 2008. - №5. - С. 14-19

³³ Бандура О. Основні цінності права як система // Право України. - 2008. - №5. - С. 14-19.

індивідуальному рівнях»,⁴ не конкретизуючи при цьому обов'язковість буквально «вироблення» цінності людиною у суспільстві як ознаки, як на цьому наполягає О. Бандура.

У той же час зі змісту обох наведених тверджень випливає, що у цінності є дві характерні складові, що визначають її двоєдину природу: індивідуальне та соціальне. Тобто цінність є цінністю лише тоді, коли вона визнається такою і особою, і суспільством. Фахівці із соціальної психології підкреслюють, що спілкування — це явище «наскільки соціальне, настільки і індивідуальне».³⁵ Хоча таке твердження надто категоричне, з ним не можна не погодитися. За цими ознаками спілкування відповідає ознакам цінності.

Зміст спілкування не суперечить другій вимозі, що О. Бандура висуває до цінності — факт вироблення її людиною як членом суспільства, у межах суспільства.³⁶ Спілкування (не комунікація!) може відбуватися лише у суспільстві, «виробляється» — здійснюється особами, які є членами суспільства.

У той же час за сутністю спілкування може бути віднесене і до категорії суспільних відносин, оскільки під суспільними відносинами розуміються відносини, що виникають між людьми у суспільстві. Спілкування, безумовно, носить всі ознаки суспільних відносин — відбувається у суспільстві, здійснюється його членами, проте це явище настільки глобальне у своїй функціональності, оскільки виступає засобом здійснення всіх відносин у суспільстві, що може швидше визнаватися суспільними «надвідносинами». Якщо спілкування прямо пов'язати з терміном «суспільні відносини», то у широкому тлумаченні воно могло б розумітися як «суспільні відносини, які відбуваються з приводу забезпечення здійснення суспільних відносин». Але це — абсурд.

³⁴ Патерило І.В. Право як ціннісна категорія: автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 / Патерило І.В. - К., 2006 - 20 с. - С.6.

³⁵ Корнєв М.Н., Коваленко А.Б. Соціальна психологія: підручник -К., 1995 - 304 с.-С.60.

³⁶ Бандура О. Основні цінності права як система // Право України - 2008 - №5. - С. 14-19.

Висновок 3: Усвідомлюючи, що з точки зору і суспільства, і індивіда спілкування є цінністю, одночасно за змістом воно може бути віднесене і до категорії суспільних відносин, проте на глобальному рівні щодо інших суспільних відносин його доречно не характеризувати як цінність або суспільні відносини, які є традиційним для права, а характеризувати його саме як соціальну цінність.

Висновок 4: З точки зору правової науки і практики, явним глобальним упущенням яких є нерегульованість і незахищеність права людини на спілкування, необхідно переосмислити правовий нігілізм щодо визнання природного родового права людини на спілкування і визнати його насамперед соціальною цінністю, застосувавши при цьому всі необхідні правові заходи інституціоналізації такого феномену, його вивчення і застосування щодо нього необхідних механізмів правового забезпечення.

Розуміння феномена «спілкування» у вузькому розумінні має також кілька аспектів: а) спілкування як взаємодія (інтерація) — аспект спілкування, що виявляється в організації людьми взаємних дій, спрямованих на реалізацію спільної діяльності; б) спілкування як соціальна перцепція (від лат. *percipere* — сприйняття, пізнання), як приймання людиною одне одного; в) спілкування як комунікація — обмін інформацією.³⁷ Саме ці аспекти спілкування і мають претендувати на визнання їх суспільними відносинами з точки зору права за характеризуючими їх як суспільні відносини наступними смисловими характеристиками:

1. Інтерація (взаємодія) як аспект спілкування, що полягає у організації спільних дій, спрямованих на реалізацію спільної діяльності та досягнення певної мети, є процесом забезпечення спілкування, глобально спрямованого на здійсненні суспільних відносин у сфері управління усіма суспільними процесами (у т.ч. прийняття рішень, керування, ... виконання організаційно-управлінських та нормативних приписів, дотримання правил поведінки, несення

³⁷ Корнев М.Н., Коваленко А.Б Соціальна психологія: підручник. - К., 1995. - 304 с.-С.94.

відповідальності тощо), з правової точки зору, типовим прикладом інтерації є укладення правочину або організація мітингу; з кримінально-правової — створення злочинної організації, терористичний акт (оскільки у такому метою терористів є примушування державних інституції до певних дій шляхом залякування інших осіб), певні види диверсії.

2. Перцепція полягає у сприйманні, пізнанні людини людиною і є процесом забезпечення спілкування, спрямованого на індивідуальне суб'єктивне встановлення особистісних зв'язків між суб'єктами на емоційно-інтелектуальному рівні. Таким чином, перцепція являє собою такий різновид суцільних відносин, який здійснюється з метою усвідомлення індивідуальних особистостей контрагента у спілкуванні для подальшого їх використання. Яскравим прикладом перцепції, який є демонстративним для права, є попередній розгляд справи судом, переговори різних видів.

3. Комунікація представляє процес, який може характеризуватися як суспільні відносини, які виникають з приводу обміну інформації. Саме актуалізація комунікаційного процесу безпосередньо пов'язана з розвитком ІС; саме структура комунікації зумовила застосування ІТ у процесах спілкування, внаслідок чого останнє за посередництва використання ІКТ набуло якостей миттєвості і транскордонності.

Висновок 5: З наведених характеристик та практичних прикладів аспектів спілкування стає очевидним, що три основні аспекти спілкування: інтерація (взаємодія), перцепція (сприйняття людини людиною) та комунікація (обмін інформацією) належать до категорії суспільних відносин.

Загальний висновок: Таким чином, спілкування як природна родова потреба людини, за допомогою якої (і лише її!) людина у суспільстві може брати участь у суспільній діяльності, є соціальною цінністю, а тому потребує правового забезпечення: сприйняття та гарантування на всіх рівнях та повного правового забезпечення на національних рівнях. Останнє не утворюватиме надвеликих складностей, адже аспекти спілкування (інтерація, перцепція та комунікація) як суспільні відносини частково забезпечені правовими приписами, а їх розуміння правом як взаємодія та спільна діяльність,

ознайомлення та управління, обмін інформацією існує і зараз. Праворозуміння ж. їх під призмою гарантованого права на спілкування лише спростить їх сприйняття, оскільки буде усунуто очевидну прогалину, і вказані аспекти спілкування згрупуються у систему права, на спілкування як суспільні відносини у сфері права на спілкування.

СЕКЦІЯ 1.

Механізм реалізації захисту конституційних крав та свобод людини і громадянина

А.П. Мазур,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри конституційного та міжнародного права
Прикарпатською юридичного інституту
Львівського державного університету внутрішніх справ

ВПЛИВ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИКО-ПРАВОВОЇ ДУМКИ НА ФОРМУВАННЯ ЛІБЕРАЛЬНОЇ КОНЦЕПЦІЇ ПРАВ ТА СВОБОД ЛЮДИНИ

В 1996 році в Україні була прийнята одна з найпрогресивніших в Європі конституцій, у другому розділі якої закріплюються права, свободи та обов'язки людини і громадянина. В основу цього розділу була покладена ліберальна концепція прав людини, яка виходить з того, що кожна людина від моменту народження природою наділена невід'ємними правами. Ідея природного права, загального для всього людства, так само як існування того, що називається правами людини, визнана достатньо давно. Однак залишається багато білих плям в історії розвитку цієї ідеї в Україні. Варто зазначити, що недостатньо досліджена правова спадщина українських лібералів, зокрема відомого політичного діяча кінця XIX - початку XX століття П. Петрункевича, який був одним із

Петруїсевич Іван Ілліч (1844-1928) — публіцист, юрист, громадський та політичний діяч Закінчив в 1866 році юридичний факультет Петербурзького університету. З 1869 року мировий суддя, а з 1879 року голова мирового з'їзду в Чернігівській губернії. В 1879 році був висланий в Галич за участь в складанні адреси чернігівського земства, потім жив у Смоленську під наглядом поліції. В 1886 році повернувся на батьківщину в Чернігів, але був висланий і оселився в Твері. З 1901 року був одним з організаторів видання за кордоном нелегального журналу «Освобождение». Брав активну участь в організації «Союзу Визволення». На першому з'їзді «Союзу Визволення» в 1903 році обраний його головою. Один з організаторів Конституційно-демократичної партії. Член I-й Державної Думи, в якій був головою бюджетно-комісії. Після розпуску Думи підписав виборське воззвання, за що був присуджений до тримісячного тюремного ув'язнення і позбавлений виборчих прав В 1909-1915 роках - почесний голова ЦК кадетської партії. На VIII з'їзді партії в травні 1917 року вийшов із ЦК за віком. З

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ПРИКАРПАТСЬКИЙ ЮРИДИЧНИЙ ІНСТИТУТ
ЛЬВІВСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КАФЕДРА КОНСТИТУЦІЙНОГО І МІЖНАРОДНОГО ПРАВА**

**КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ
СТАТУС ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА
В УКРАЇНІ**

***МАТЕРІАЛИ
НА УКОВО-ПРАКТИЧНІЙ КОНФЕРЕНЦІЇ,
ПРИСВЯЧЕНОЇ 60-РІЧЧЮ ПРОГОЛОШЕННЯ
ЗАГАЛЬНОЇ ДЕКЛАРАЦІЇ ПРАВ ЛЮДИНИ***

**м. Івано-Франківськ
2008**

УДК 342.7 (477)(063)
ББК 67.9 (4 Укр) 300я43
К-65

Друкується за рішенням Вченої ради Прикарпатського юридичного інституту Львівського державного університету внутрішніх справ, протокол № 4 від 26.12.2008 року

Конституційно-правовий статус людини і громадянина в Україні: матеріали наук.-практ. конф., присвяченої 60-річчю проголошення Загальної декларації прав людини, (Івано-Франківськ, 28, листоп 2008 р:) / під ред. В.І. Кафарського. - Івано-Франківськ, 2008. - 320 с.

Редакційна колегія:

В.І. Кафарський - кандидат філософських наук, професор;
С.Д. Сворак - доктор історичних наук, професор;
В.П. Москалець - доктор психологічних наук, професор;
Я.Л. Соловій - кандидат юридичних наук, доцент;
І.Д. Шутак - доктор юридичних наук;
П.Л. Фріс - доктор юридичних наук, професор.

До матеріалів конференції увійшли доповіді провідних науковців, викладачів, аспірантів (ад'юнктів) та здобувачів, юристів-практиків. В них розглянуто питання забезпечення, реалізації, охорони та захисту конституційних прав та свобод людини і громадянина в українському суспільстві, а також трансформації їх від декларування до реального втілення у правову дійсність.

Матеріали конференції будуть корисними для науковців, аспірантів (ад'юнктів), студентів, курсантів, практичних працівників у галузі юриспруденції.

Відповідальність за точність та достовірність інформації, що міститься в статтях, покладається на авторів.

© Прикарпатський юридичний інститут
ЛьвДУВС, 2008